18/03/2022

Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς: Ο τέταρτος Ιεράρχης και ο τέταρτος Θεολόγος

/ Γνώμες

Του Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιεροθέου

Ὁ καθορισμός τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ τήν Β΄ Κυριακή τῶν Νηστειῶν ὡς συνέχεια τῆς Κυριακῆς τῆς Ὀρθοδοξίας, δείχνει τήν μεγάλη ἀξία του καί σέ αὐτό θά ἀναφερθῆ τό κείμενο αὐτό.

Εἶναι γνωστή ἡ ἑορτή τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καί τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐπίσης, εἶναι γνωστόν ἀπό τήν ἐκκλησιαστική παράδοση ὅτι τρεῖς ἅγιοι ἔχουν τόν τίτλο τοῦ Θεολόγου: ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί ὁ ἅγιος Συμεών ὁ νέος Θεολόγος. Τόσο στούς τρεῖς Ἱεράρχες ὅσο καί στούς τρεῖς θεολόγους συγκαταλέγεται ἀπό τήν συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας καί τέταρτος, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ ὁποῖος σέ κείμενα χαρακτηρίζεται θεολόγος. Τό ὅτι μποροῦμε νά μιλοῦμε γιά τέσσερεις Ἱεράρχες καί γιά τέσσερεις θεολόγους φανερώνει τήν μεγάλη ἀξία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.

1. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος καί ἡ Ἀποκαλυπτική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας

Ὑπῆρξαν δύο διαφορετικές τοποθετήσεις ἔναντι τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Ἡ μία, ὅτι εἶναι ἕνας συντηρητικός θεολόγος, ὁ ὁποῖος στηρίζεται σέ παλαιές ἑρμηνεῖες τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὑποστηρίζοντας τούς ἀγραμμάτους ἡσυχαστές πατέρες, καί ἡ ἄλλη, ὅτι εἶναι ἕνας θεολόγος πού εἰσήγαγε καινούρια δόγματα καί νέες ἀντιλήψεις στήν Ἐκκλησία.

Ἡ ἀλήθεια, ὅμως, εἶναι ὅτι ὁ ἅγιος Γρηγόριος εἶναι ὁ κατ᾽ ἐξοχήν παραδοσιακός θεολόγος, φορεύς τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως. Ἄλλο εἶναι ἡ συντήρηση καί ἄλλο ἡ παράδοση. Ἡ πρώτη συντηρεῖ μερικά σχήματα τοῦ παρελθόντος, ἐνῶ ἡ δεύτερη παρουσιάζει τήν Ἀποκάλυψη μέσα ἀπό τά σχήματα τοῦ παρόντος. Γι᾽ αὐτό ἡ Παράδοση εἶναι δυναμική. Αὐτό τό βλέπουμε καθαρά σέ ὅλο τό ἔργο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.

Ὁ Γρηγόριος Ἀκίνδυνος χαρακτηρίζει τόν ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ «καινόν θεολόγον», τήν δέ διδασκαλία του «νέαν θεολογίαν». Ὁ Ἰωάννης Κυπαρισσιώτης, πολέμιος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, τόν θεωρεῖ «ἀλλόκοτον περί τήν θρησκείαν» καί «ἀπερίσκεπτον». Ἀντίθετα μέ αὐτούς, ὁ ἅγιος Γρηγόριος θεωρεῖ ὅτι δέν συνθέτει νέα διδασκαλία, ἀλλά ἀκολουθεῖ πιστῶς τήν πατερική παράδοση καί «διά τῶν πατερικῶν φωνῶν ὑπερυψοῖ τόν τῶν Πατέρων Θεόν».

Ὁ ἅγιος Φιλόθεος Κόκκινος λέγει ὅτι οἱ Ζηλωτές τῆς Θεσσαλονίκης δέν τόν δέχθηκαν ὡς Μητροπολίτη, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ ἅγιος καινοτόμησε γιά τά θεῖα δόγματα. «Προσῆν δέ τισι καί ἡ θρυληθεῖσα παρά τῶν δυσσεβῶν καινοτομία τῶν θείων δογμάτων καί ἡ πονηρά περί αὐτῆς ὑποψία».

Ὅμως, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς δέν εἰσάγει νέα θεολογία, ἀλλά ἑρμηνεύει καί ἀναλύει διεξοδικά τήν πατερική παράδοση καί θεολογία τῆς Ἐκκλησίας μέσα ἀπό τήν δική του ἐμπειρία. Ὁ ἅγιος δέν ἀρκεῖται μόνον στήν παράθεση πατερικῶν

χωρίων, ὅπως ἐκαναν οἱ ἀντίπαλοί του, ἀλλά τά ἑρμηνεύει μέσα στά αὐθεντικά ὀρθόδοξα πλαίσια καί μέ τίς ἀπαραίτητες ὀρθόδοξες προϋποθέσεις. Γι᾽ αὐτό καί εἶναι μέγας Πατήρ καί διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας.

Αὐτό σημαίνει ὅτι ὅσοι ἔφθασαν στόν φωτισμό τοῦ νοῦ καί τήν θέα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ στήν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Λόγου, ἔχουν τήν ἴδια θεολογία. Εἶναι ἀδύνατον νά φθάση κανείς στήν θέωση καί νά ἐχη διαφορετική διδασκαλία γιά τόν Χριστό. Ὁ Ἄρειος, ἐπειδή ἐφθασε στό σημεῖο νά ὑποστηρίζη τό κτιστό τοῦ Λόγου, φανερώνει ὅτι δέν βρισκόταν μέσα στά ἐκκλησιαστικά καί πατερικά πλαίσια.

Οἱ θεούμενοι ἔχουν τήν ἴδια ἐμπειρία, γνωρίζουν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι «Φῶς ἐκ Φωτός, Θεός ἀληθινός ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ», ἀλλά μπορεῖ νά διαφέρουν στήν ὁρολογία πρό τῆς συγκλήσεως τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὅταν ὅμως οἱ θεούμενοι συναντῶνται σέ Οἰκουμενική Σύνοδο, τότε, ἔχοντας τήν ἴδια ἐμπειρία, ταυτίζονται καί στήν ὁρολογία, δηλαδή τότε «εὔκολα συμφωνοῦν γιά τήν ὁμοιομορφία τῆς δογματικῆς διατυπώσεως τῆς ταυτόσημης ἐμπειρίας των».

Οἱ ἅγιοι, ὅταν μετέχουν τῆς Πεντηκοστῆς καί δέχωνται τήν Ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ, βιώνουν τά ἄκτιστα ρήματα καί νοήματα, τά ὁποῖα στήν συνέχεια πρέπει νά μεταφέρουν μέ κτιστά ρήματα καί νοήματα. Ἡ Πεντηκοστή δέν βελτιώνεται οὔτε ὡς ἀποκάλυψη οὔτε ὡς κατανόηση. Δέν ἔχουμε, δηλαδή, μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου καλύτερη κατανόηση τῆς Ἀποκαλύψεως, οὔτε χορηγεῖται κατά διάφορα χρονικά διαστήματα στήν Ἐκκλησία, ἀφοῦ δόθηκε «ἐφ᾽ ἅπαξ τοῖς ἁγίοις». Μέ τούς ὅρους ὅμως οἱ ἅγιοι Πατέρες κατοχυρώνουν τήν ζωντανή παράδοση, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τά νοήματα καί ρήματα, μέ τήν γλώσσα τῆς ἐποχῆς τους. Καί αὐτό τό κάνουν ὅταν μία αἵρεση ὁδηγῆ τούς πιστούς μακρυά ἀπό τήν ἐμπειρία τῆς Ἀποκαλύψεως, πού συνιστᾶ πνευματικό θάνατο. (π. Ἰωάννης Ρωμανίδης)

Ἔτσι, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, φορεύς αὐτῆς τῆς ἰδίας Ἀποκαλύψεως, συγγενής κατά πνεῦμα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν καί τῶν τριῶν θεολόγων, ἀνέλυσε καί παρουσίασε τήν ἴδια θεολογία τῶν ἁγίων Πατέρων, ἀντικρούοντας τήν αἵρεση τῶν ἀντιησυχαστῶν, οἱ ὁποῖοι στηρίζονταν στήν φιλοσοφία καί τόν στοχασμό.

Ἐπί πλέον ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ὄχι μόνον ἀνέλυσε περισσότερο τήν πατερική διδασκαλία, ἀλλά παρουσίασε καί τίς θεολογικές προϋποθέσεις τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας καί τῆς θεολογίας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τίς ὁποῖες, βεβαίως, συναντοῦμε σέ ὅλη τήν πατερική παράδοση. Ἡ βασική προϋπόθεση τοῦ ὀρθοδόξως θεολογεῖν εἶναι ὁ ἡσυχασμός.

Ἑπομένως, ἡ θεολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ δέν μπορεῖ νά

χαρακτηρισθῆ παλαμική θεολογία, ἀκριβῶς γιατί εἶναι θεολογία τῆς Ἐκκλησίας. Συνήθως, ἡ διδασκαλία κάποιου αἱρετικοῦ λαμβάνει τό ὄνομά του, ἀκριβῶς γιατί διαφοροποιεῖται ἀπό τήν διδασκαλία τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Γι᾽ αὐτόν τόν λόγο δέν μποροῦμε νά μιλοῦμε γιά θεολογία τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων ἤ γιά τήν ἀλεξανδρινή θεολογία σάν νά πρόκειται γιά μιά διαφορετική θεολογία τῆς Ἐκκλησίας.

Φυσικά, εἶναι δυνατό καί ἐπιτρεπτό, ὡς ἕνα βαθμό, νά μιλοῦμε γιά Καππαδόκες Πατέρες, ὅταν ἐννοοῦμε τόν τόπο τῆς κοινῆς καταγωγῆς καί ὅταν ἀκόμη θέλουμε νά δείξουμε τήν προσφορά τους στήν διαμόρφωση τῶν ὅρων, ὄχι ὅμως ὅτι δημιούργησαν μιά δική τους θεολογία.

2. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς καί οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες

Ἡ θεολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ εἶναι ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, ἐφ᾽ ὅσον οἱ τρεῖς Ἱεράρχες, ὡς φορεῖς τῆς Παραδόσεως, ἔχουν κοινή ζωή καί διδασκαλία μέ τόν ἅγιο Γρηγόριο, καί αὐτόν φορέα τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως.

Αὐτό τό βλέπουμε καλά, ὅταν μελετήσουμε τά κείμενα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Παραθέτει συνεχῶς ἀποσπάσματα ἀπό τά ἔργα τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν καί ἄλλων Πατέρων, ἑρμηνεύοντάς τα αὐθεντικά. Μέ τήν ἑρμηνευτική του δεινότητα, λόγῳ τῆς κοινῆς ἐμπειρίας, μπορεῖ νά τά παρουσιάση στά ὀρθόδοξα πλαίσια, διορθώνοντας τό ἐσφαλμένο νόημα πού ἔδιναν οἱ αἱρετικοί. Πάντοτε οἱ αἱρετικοί γιά νά στηρίξουν τίς ἀπόψεις τους χρησιμοποιοῦν τούς λόγους καί τά κείμενα τῶν ἁγίων Πατέρων, ἀφοῦ προηγουμένως τά ἀλλοιώσουν καί τά προσαρμόσουν στά δικά τους πλαίσια.

Ἔτσι, ἡ μελέτη τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἐκτός τῶν ἄλλων, μᾶς δείχνει καί τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἐργάζονται οἱ αἱρετικοί καί οἱ Πατέρες πάνω στό κρίσιμο αὐτό θέμα Οἱ αἱρετικοί κάνουν «εἰσπήδηση» μέσα στά κείμενα καί τά ἀλλοιώνουν, ἐνῶ οἱ Πατέρες τά παρουσιάζουν στήν αὐθεντική τους διάσταση. Τό πρόβλημα, λοιπόν, δέν εἶναι ἡ παράθεση ἤ ἡ μή παράθεση πατερικῶν χωρίων, ἀλλά ἡ κατανόηση τοῦ περιεχομένου τους.

Ἄν ἀνατρέξουμε στό ἔργο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου «Ὑπέρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων», θά διαπιστώσουμε ὅτι χρησιμοποιοῦνται πολλά χωρία ἀπό τά ἔργα τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν γιά νά ἀνατραποῦν τά ἐπιχειρήματα τοῦ Βαρλαάμ καί νά παρουσιασθῆ ἡ ὀρθόδοξη διδασκαλία.

Θά ἔπαιρνε πολύ χρόνο, ἄν ἀπαριθμοῦσα ὅλα τά χωρία τά ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ὁ

ἅγιος Γρηγόριος ἀπό τά ἔργα τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἁπλῶς θέλω νά μνημονεύσω τά ἔργα τους ἀπό τά ὁποῖα ἄντλησε τά χωρία.

Μεγάλου Βασιλείου: ἀπό τήν ἑξαήμερο, ἀπό ὁμιλίες στούς Ψαλμούς, ἀπό τόν ἀνατρεπτικό τοῦ Εὐνομίου, ἀπό τήν ἑρμηνεία στόν Προφήτη Ἡσαΐα, ἀπό διάφορες ὁμιλίες, ἀπό τό ἔργο του πρός τούς νέους, ἀπό τούς ὅρους κατά πλάτος, ἀπό τό ἔργο του Περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀπό τίς Ἐπιστολές του.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: Ἀπό ὅλες σχεδόν τίς ὁμιλίες του καί τίς ἐπιστολές του.

Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου: Ἀπό τό ἔργο του πρός Θεόδωρον, ἀπό τό περί ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ, ἀπό τίς ὁμιλίες στόν Προφήτη Ἡσαΐα, στόν εὐαγγελιστή Ματθαῖο, στόν εὐαγγελιστή Ἰωάννη, ἀπό τίς ὁμιλίες στίς ἐπιστολές τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ὅλο τό ἔργο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ μπορεῖ νά ἐπικεντρωθῆ σέ τρία σημεῖα. Τό ἕνα εἶναι τό Περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τό ἄλλο εἶναι τό περί τῆς διακρίσεως οὐσίας καί ἐνεργείας στόν Θεό καί τό τρίτο εἶναι περί τοῦ ἡσυχασμοῦ, δηλαδή τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος μετέχει τοῦ Θεοῦ. Καί τά τρία αὐτά θέματα ἀντιμετωπίσθηκαν καί ἀπό τούς τρεῖς Ἱεράρχες, γιατί ὑπῆρχαν ἀφορμές καί στήν ἐποχή τους.

Δέν εἶναι πρόθεσή μου νά ἀναπτύξω τήν διδασκαλία τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν μέ ὅσα θέματα ἀσχολήθηκε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἀλλά νά τονίσω ὅτι ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, μιλώντας γιά τό Ἅγιον Πνεῦμα, γιά τήν οὐσία καί ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ὅσο καί γιά τήν ἐπιστροφή τοῦ νοῦ στήν καρδιά, τήν κάθαρση, φωτισμό καί θέωση τοῦ ἀνθρώπου, τήν ἱερά ἡσυχία, δέν δημιούργησε δική του θεολογία καί σχολή, ἀλλά ἐξέφρασε τήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τήν ἔζησαν οἱ θεόπτες ἅγιοι, οἱ Προφῆτες, οἱ Ἀπόστολοι, οἱ Πατέρες καί ὁπωσδήποτε καί οἱ τρεῖς μεγάλοι Φωστῆρες τῆς Τρισηλίου Θεότητος, ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Μέ τόν φωτισμό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος παρουσίασε ἀναλυτικότερα αὐτές τίς ἀλήθειες, γιατί ὑπῆρχε ἀνάγκη στήν ἐποχή του, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ ἀντιησυχαστές εἶχαν καταληφθῆ ἀπό μανία, καί μάλιστα δαιμονική, ἐναντίον τῶν δογματικῶν αὐτῶν θέσεων. Μάλιστα ἡ ὅλη ζωντανή ἡσυχαστική παράδοση πού βρῆκε ὁ ἅγιος Γρηγόριος στό Ἅγιον Ὄρος τόν βοήθησε στήν περαιτέρω μεγαλοφυῆ ἀνάπτυξη αὐτῶν τῶν ὀρθοδόξων ἀληθειῶν, καί τό ἔκανε αὐτό μέ θεολογική δεινότητα καί πρωτοτυπία.

3. Οἱ τέσσερεις Ἱεράρχες καί θεολόγοι στήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας

Στήν Ἐκκλησία κάνουμε λόγο γιά τρεῖς Ἱεράρχες, δηλαδή τόν Μέγα Βασίλειο, τόν ἅγιο Γρηγόριο τον Θεολόγο καί τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο. Ἐπίσης, κάνουμε λόγο γιά τρεῖς Θεολόγους, δηλαδή τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Θεολόγο, τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Θεολόγο και τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο.

Ὅμως, στήν συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς συγκαταλέγεται μεταξύ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν καί τῶν τριῶν θεολόγων, ἀποτελώντας τήν τετράδα τῶν Ἱεραρχῶν καί τήν τετράδα τῶν θεολόγων. Θά δοῦμε αὐτήν τήν ἀλήθεια τόσο στήν ἁγιογραφία ὅσο καί στήν ὑμνογραφία.

Στήν Ἱερά Μονή Μεγίστης Λαύρας, στήν ὁποία ὁ ἅγιος Γρηγόριος μόνασε γιά ἕνα διάστημα, τοποθετεῖται μαζί μέ τούς τρεῖς ἄλλους Ἱεράρχες στήν κόγχη τῆς Τραπέζης. Τό ἴδιο συναντοῦμε καί στήν Ἱερά Μονή Βλατάδων, πού ἱδρύθηκε στά μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος ἀπό τόν Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Δωρόθεο Βλαττῆ καί τόν ἀδελφό του Μάρκο, πού ἦταν μαθητές τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Στά βημόθυρα τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ἱερᾶς αὐτῆς Μονῆς ἁγιογραφεῖται ὁ ἅγιος Γρηγόριος μαζί μέ τούς τρεῖς Ἱεράρχες, δηλαδή Μέγα Βασίλειο, ἅγιο Γρηγόριο Θεολόγο καί ἅγιο Ἰωάννη Χρυσόστομο, Στόν θόλο τοῦ νοτίου παρεκκλησίου τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς (τέσσερα σφαιρικά τρίγωνα) τοποθετεῖται μαζί μέ τούς ἄλλους τρεῖς θεολόγους τῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι ἅγιο Ἰωάννη θεολόγο, ἅγιο Γρηγόριο Θεολόγο καί ἅγιο Συμεών νέο Θεολόγο. Ἐπομένως, στήν ἁγιογραφία φαίνεται ὅτι ὁ ἅγιος Γρηγόριος χαρακτηρίζεται ὡς ὁ τέταρτος Ἱεράρχης καί τέταρτος θεολόγος.

Ἀλλά καί στήν ἱερά ὑμνογραφία ὑμνεῖται μαζί μέ τούς τρεῖς μεγάλους Ἱεράρχες καί Φωστῆρες τῆς Τρισηλίου Θεότητος. Ὁ ἅγιος Φιλόθεος Κόκκινος, πού συνέταξε τήν ἱερά ἀκολουθία τοῦ ἁγίου, στόν κανόνα τῆς ἑορτῆς συγκαταλέγει καί συνδοξάζει τόν ἅγιο Γρηγόριο μαζί μέ τούς τρεῖς Ἱεράρχες. Ἐπίσης, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς χαρακτηρίζεται σύμπνους καί συνωδός τῶν τριῶν θεολόγων, οἱ ὁποῖοι τώρα πλουτίζονται καί ἀπό τέταρτον θεολόγον, ὄντως συμφυῆ καί ὁμότροπο μέ αὐτούς. Θά παραθέσω ἐνδεικτικά τήν πρώτη (α’) ᾠδή τοῦ Κανόνος.

᾽Ωδή α’ : Ἦχος πλ. δ’.

Ὁ Εἱρμός. Ἁρματηλάτην Φαραώ

Τῶν θεολόγων τῶν τριῶν τόν σύμπνουν τε καί συνῳδόν σε καί νῦν

ἀνευφημεῖν, Πάτερ,

ἐν ᾠδαῖς προθέμενος

τήν τῆς Τριάδος ἔμπνευσιν δι᾽ ὑμῶν ἐξαιτοῦμαι καί λόγον, ὅν συνεπνεύσατε,

μάκαρ ἱεράρχα Γρηγόριε.

῾Ως θεολόγοι καί σοφοί καί ρήτορες καί συγγραφεῖς ἱεροί

τῶν ἱερῶν λόγων

καί δογμάτων ἄριστοι

τρεῖς θεοφόροι κήρυκες,

τόν κλεινόν ὑμῶν μύστην

καί συνῳδόν καί ὁμώνυμον

ὕμνων κοινωνόν καί νῦν ἐχετε.

Νόμους φιλίας καί θεσμούς τούς ἄνωθεν τετιμηκότες καλῶς

οἱ τρεῖς Θεοῦ λόγῳ

προσφυῶς, ἡρμόσθητε

Χριστόν ἐν μέσῳ φέροντες,

ὡς ἐκεῖνος προέφη,

νῦν δέ πλουτεῖτε καί τέταρτον

ὄντως συμφυᾶ καί ὁμότροπον.

Θεολογίας τῆς σεπτῆς τάς σάλπιγγας, τάς τῆς Τριάδος φωνάς,

τάς ἱεράς μούσας

ἱερῶς ὑμνήσωμεν·

Βασίλειον, Γρηγόριον,

Ἰωάννην τόν μέγαν

σύν Γρηγορίῳ τῷ πνεύσαντι

χάριν σύν αὐτοῖς τήν τοῦ Πνεύματος.

Θεοτοκίον

Φίλοι σοφίας γεγονότες ἔνθεοι ἐνυποστάτου Θεοῦ

καί ἱερός οἶκος

τόν ναόν τόν ἔμψυχον,

ὅν ἑαυτῷ ἐδείματο,

τήν Παρθένον, τοῖς λόγοις

ὡς Θεοτόκον ἐκήρυξαν

κόσμῳ τά τῆς χάριτος ὄργανα».

Ἡ κοινή συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας ἀναγνωρίζει τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ, ὡς μέγα Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας, Οἰκουμενικό διδάσκαλο καί τόν συγκαταλέγει στήν χορεία τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν καί τῶν τριῶν μεγάλων θεολόγων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ χαρακτηρισμός τοῦ θεολόγου, πού τοῦ ἔχει δοθῆ, τόν καθιστᾶ ἐπίλεκτο μέλος στήν χορεία τῶν ἁγίων Πατέρων.

Πραγματικά, ὁ ἅγιος Γρηγόριος εἶναι «τῶν θεολόγων ὑπέρμαχος ἀπροσμά-χητος».

4. Ἀπλανής διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας

Συνοδικά ἡ Ἐκκλησία ἔχει χαρακτηρίσει τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ ὡς ἀπλανῆ πατέρα, διδάσκαλο καί θεολόγο, Εἶναι χαρακτηριστικός ὁ Συνοδικός τόμος τοῦ 1347, ὅταν ἀναφέρεται στόν μεγάλο αὐτόν ἁγιορείτη ἅγιο:

«Ἀλλά καί εἴ τις ἕτερος τῶν ἁπάντων τά αὐτά ποτε φωραθείη ἤ φρονῶν ἤ λέγων ἤ

συγγραφόμενος κατά τοῦ εἰρημένου τιμιωτάτου ἱερομονάχου κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί τῶν σύν αὐτῷ μοναχῶν, μᾶλλον δέ κατά τῶν ἱερῶν θεολόγων καί τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, τά αὐτά καί κατ᾽ αὐτοῦ ψηφιζόμεθα καί τῇ αὐτῇ καταδίκῃ καθυποβάλλομεν, εἴτε τῶν ἱερωμένων εἴη τις, εἴτε τῶν λαϊκῶν. Αὐτόν τοῦτον τόν πολλάκις ῥηθέντα τιμιώτατον ἱερομόναχον κύρ Γρηγόριον τόν Παλαμᾶν καί τούς αὐτῷ συνᾴδοντας μοναχούς, μηδέν ἀπᾴδον τῶν θείων λογίων γράφοντάς τε καί φρονοῦντας, μετ᾽ ἐξετάσεως καταλαβόντας ἀκριβῶς, μᾶλλον δέ τῶν θείων λογίων καί τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐσεβείας καί παραδόσεως πᾶσι τρόποις, ὡς προσῆκεν, ὑπερμαχοῦντας, οὐκ ἀνωτέρους μόνον παντάπασι τῶν κατ᾽ αὐτῶν, μᾶλλον δέ τῶν κατά τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐρεσχελιῶν, ὡς καί ὁ πρώην τόμος συνοδικός, ἔχομεν, ἀλλά καί ἀσφαλεστάτους τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς εὐσεβείας προμάχους καί προαγωνιστάς καί βοηθούς ταύτης ἀποφαινόμεθα».

Τό συνοδικό αὐτό κείμενο προβάλλει τρεῖς ἀλήθειες, πού πρέπει νά γνωρίζουν ὅλοι οἱ Χριστιανοί.

Πρῶτον, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς χαρακτηρίζεται ἀπλανής καί ἀσφαλής διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας.

Δεύτερον, ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου γιά τήν διάκριση οὐσίας καί ἐνεργείας στόν Θεό, γιά τήν μέθεξη ὑπό τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καί γιά τόν ἡσυχαστικό τρόπο ζωῆς εἶναι διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καί κανόνας εὐσεβείας καί ζωῆς.

Τρίτον, ὅποιος ἀρνεῖται καί ὑποτιμᾶ τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ, καθώς καί τήν ἡσυχαστική ζωή, πού ἐκεῖνος ἔζησε καί δίδαξε, καταδικάζεται ἀπό τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.

Στήν ἐποχή μας πού ἔχουμε, δυστυχῶς, ἐπηρεασθῆ ἀπό σχολαστικές, νεοσχολα-στικές, προτεσταντικές καί φιλοσοφικές -παλαιές καί νέες- παραδόσεις, εἶναι ἐπίκαιρη σέ ὅλα τά θέματα ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Μέ αὐτήν τήν διδασκαλία, πού εἶναι διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, μποροῦμε νά ζήσουμε ὡς Ὀρθόδοξοι καί νά ἀναπνεύσουμε τό καθαρό ὀξυγόνο τῆς Ὀρθοδόξου θεολογίας. Πράγματι, εἶναι ὁ τέταρτος Ἱεράρχης καί τέταρτος θεολόγος, εἶναι τό στόμα τῶν θεολόγων, ὅπως ψάλλεται στήν ἀκολουθία του πού συνέταξε ὁ ἅγιος Φιλόθεος ὁ Κόκκινος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως:

«Χαῖρε Πατέρων καύχημα, Θεολόγων τό στόμα, τῆς ἡσυχίας σκήνωμα, τῆς σοφίας ὁ οἶκος, τῶν Διδασκάλων ἀκρότης, πέλαγος τό τοῦ λόγου• πράξεως χαῖρε ὄργανον, θεωρίας ἀκρότης, Θεραπευτά καί τῶν νόσων τῶν ἀνθρω-πίνων• Πνεύματος χαῖρε τέμενος καί θανῶν καί ζῶν, Πάτερ».